

AVOTS

Sinonīmu
vārdnīca

s k o l ā m

Sinonīmu
vārdnīca

s k o l ā m

Sastādītāja *Elza Grīnberga-Sudmale*

Mākslinieks *Uldis Baltutis*

*Iesaka Latviešu valodas un literatūras
skolotāju asociācija*

© E. Grīnberga-Sudmale, teksts
© U. Baltutis, māksl. nof.
© Avots, 2001

ISBN 9984-700-42-9

Vārdnīcas uzbūve

Vārdnīcā apkopoti un sistematizēti latviešu valodas sinonīmi, tos apvienojot sinonīmu rindās. Nozīmes atšķirību starp vienas rindas atsevišķiem locekļiem palīdzēs izprast piemēri, kas iegūti, ekscerpējot daiļliteratūru un vārdnīcas.

Šis izdevums paredzēts vidējo un augstāko mācību iestāžu audzēkņiem, žurnālistiem un visiem, kas vēlas bagātināt savu valodu. Vārdnīcā sakopoti galvenokārt leksiskie sinonīmi. Dažkārt tomēr vārda vietā dota vārdkopa vai frazeoloģisms, kas jēdzieniski atbilst šķirkļvārdam, piem.,

pārsteigts – kā no mākoņiem nokritis;

pārpilns – pilnum pilns, bāztin piebāzts, pilns kā piebāzts u.c.

Sameklēt vajadzīgo sinonīmu palīdzēs pielikums – vārdu rādītājs.

Par pamatvārdu sinonīmu rindai ir izraudzīts vārds, kas iespējami vispārīgāk apzīmē kādu priekšmetu, parādību, īpašību, darbību utt. un tai pašā laikā ir stilistiskā un emocionālā ziņā maksimāli neitrāls.

Ja viens un tas pats vārds noder par pamatvārdu vairākām sinonīmu rindām, šie pamatvārdi apzīmēti ar romiešu cipariem – I, II.

Sinonīmu rindā ir apkopoti vārdi, kas līdz ar attiecīgo pamatvārdu apzīmē: 1) identiskus jēdzienus (termins un tā ne-terminoloģiskais variants, literārās valodas vārds un novecojis vārds vai apvidvārds, latviskas cilmes vārds un svešvārds u.c.);

2) vienu un to pašu objektīvās īstenības parādību (jēdzien), bet cits no cita atšķiras ar kādu nozīmes niansi, stilistisko kvalitāti vai emocionālo nokrāsu.

Bez literārajā un sarunvalodā lietojamiem vārdiem vārdnīcā vēl uzņemti:

vienkāršrunas vārdi; novecojuši vārdi; apvidvārdi; barbarismi un žargonismi.

Sinonīmu rindas sākumā dota sinonīmu apakšgrupa ar vispārīgāku nozīmi, tālāk ir apakšgrupas ar diferencētām nozīmēm. Apakšgrupām pievienots īss paskaidrojums par nozīmes niansi, piem.: *sar.*; *barb.*; *apv.* vai cits (sk. saīsinājumu sarakstu). Ja kādā sinonīmu grupā ir vairāk par diviem vārdiem, tad atbilstošais apzīmējums dots tikai vienu reizi – attiecīgo vārdu rindas priekšā, piem.: *pārn.* – ...; *sar.* – ... utt.

Citātiem, kuri ņemti no K. Mīlenbaha un J. Endzelīna vārdnīcas un kuriem norādīts autors, pievienots īsināts autora vārds (sk. citēto autoru sarakstu) un aiz tā burti ME. Darba nosaukums un citāta vieta nav uzrādīti.

Citātiem, kas nav ņemti no K. Mīlenbaha un J. Endzelīna vārdnīcas, pievienots autora vārds (īsināti), nenorādot darba nosaukumu, un citāta vietu. Vārdnīcas sastādītāju sacerētājiem piemēriem autors nav norādīts.

Vārdu rakstība citātos saglabāta tāda kā K. Mīlenbaha un J. Endzelīna vārdnīcā vai attiecīgā autora darbā, kaut dažkārt tā neatbilst ilustrējamā vārda literārajai formai.

Citātu autori un avoti

ACD	–	žurnāls «Arhitektūra. Celtniecība. Dizains.»
Ādams.	–	Ēriks Ādamsons
Akur.	–	Jānis Akuraters
Aps.	–	Apsīšu Jēkabs
Asp.	–	Aspazija
Aus.	–	Auseklis
I. Aus.	–	I. Ausekle
Austr.	–	Antons Austrīņš
Auz.	–	Imants Auziņš
D. Avot.	–	Daina Avotiņa
Bal.	–	Andrejs Balodis
Bārb.	–	Marta Bārbale
Bārda	–	Fricis Bārda
A. Bārda	–	Antons Bārda
Bels	–	Alberts Bels
Beļš.	–	Vizma Beļševica
Bendr.	–	Mirdza Bendrupe
Bērce	–	Vizbulis Bērce
Bērn.	–	žurnāls «Bērnība» (1945–1964)
Birze	–	Miervaldis Birze
Blaum.	–	Rūdolfs Blaumanis
J. Blaum.	–	Juris Blaumanis, žurnālists
Brička	–	Tālivaldis Brička
Briđ.	–	Lija Briđaka
Briede	–	Vija Briede, muzikoloģe
Brig.	–	Anna Brigadere
Brod.	–	Anna Brodele

Zaļk.	–	Teodors Zaļkalns, tēlnieks
K. Zar.	–	Kārlis Zariņš
Zeib.	–	Zeibolts Jēkabs
Zemz.	–	Uldis Zemzaris
Zied.	–	Imants Ziedonis
Zigm.	–	Dagnija Zigmonte
ZT	–	žurnāls «Zinātne un Tehnika»
Zv.	–	žurnāls «Zvaigzne»

Saīsinājumi

<i>apv.</i>	–	apvidvārds
<i>barb.</i>	–	barbarisms
<i>bērmu v.</i>	–	bērnu valodā
<i>dsk.</i>	–	daudzskaitlis
<i>folkl.</i>	–	folkloras vārds
<i>hum.</i>	–	humoristiski
<i>iron.</i>	–	ironiski
<i>lit.</i>	–	literatūrzinātne
<i>med.</i>	–	medicīna
<i>milit.</i>	–	militārās zinātnes
<i>niev.</i>	–	nievīgi
<i>novec.</i>	–	novecojis vārds
<i>pārn.</i>	–	pārnestā nozīmē
<i>piem.</i>	–	piemēram
<i>poēt.</i>	–	poētisms
<i>sar.</i>	–	sarunvalodas vārds vai teiciens
<i>sk.</i>	–	skatīt
<i>val.</i>	–	valodniecība
<i>vēst.</i>	–	vēsturisks, attiecas uz agrākajiem laikiem
<i>vienk.</i>	–	vienkāršrunas vārds vai teiciens
<i>vulg.</i>	–	vulgārisms
<i>žarg.</i>	–	žargonisms

A

abažūrs – kupols, jumols (*lampas ar zaļiem jumoliem Up.*)

abējādi – vienādi un otrādi; divējādi, gan vienādi, gan otrādi; gan šā, gan tā; i[r] tā, i[r] tā; tā un tā; tā un šitā

ābele – ābelnīca *apv.* (*pār jumtu sūnaino liec zarus ābelnīca Med.*)

abi – abi divi; abēji *apv.* (*Lienu pieminot, nevar Annužu aizmirst – viņu abēju liktenis ir cieti savienots Kaudz.*)

ābolājs – ābolaine; *apv.* – ābolaite, dābolājs, dābolaine, dābolaita

āboliņš – ābols (*sarkanā ābola lauks*); baltābols *folkl.*; *apv.* – āboltiņš, dāboltiņš, dābols, amoliņš, amols

abonēt (*laikrakstu, žurnālu*) – pasūtīt, izrakstīt

abpusējs – abpusīgs, divpusējs; savstarpējs

abra – mulda

abrķasis – (*kukulītis*) kasis, kasnis, sakasnis, izkasnis, pladiņš *apv.*; (*rīks*) abrasskrāpis, kasīklis, kasis

absolūts – pilnīgs, galīgs, izsmelošs *sar.*; neatkarīgs, neierobežots (*monarham pieder neierobežota vara*)

abstrakts – vispārīgs, nekonkrēts

acains (*par maizi u.tml.*) – acots, izacojjs; šūnains, šūnots

acis – blisenes *vienk.* (*vēl miegu no blisenēm neizberzējušam.. Kira*)